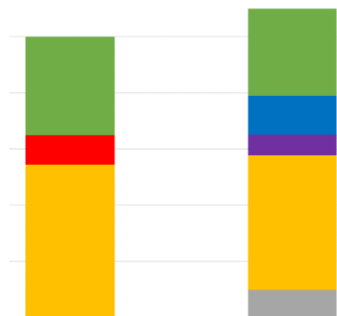

AD naar MBO

Een verbreding van de Associate's Degree naar het MBO kan het begin zijn van een modernisering van het Tertiair Onderwijs

Jan van Ravens, November 2022

Abstract

De Associate's Degree (AD) is een Amerikaanse titel die equivalent is aan MBO-3. Het feit dat dat MBO-ers twee jaar HBO moeten volgen om deze titel te verwerven is onrechtvaardig en houdt hen nodeloos weg van een toch al krappe arbeidsmarkt. Indien de AD wordt verbreed naar het MBO, creëert dit een extra incentive voor jongeren om voor het MBO te kiezen; dit in zijn geheel te doorlopen; en daarna fulltime aan het werk te gaan. Ook voor het sociaal kapitaal in de samenleving is het belangrijk dat een grotere en meer diverse groep jongeren zicht krijgt op een titel. Verbreding van de AD naar het MBO is een no-cost intervention. Mocht de minister er niettemin vanaf zien dan kunnen MBO-ers het ook zelf regelen door middel van een "U-bocht". De onjuiste positionering van de AD is een van de vele expressies van het fundamentele probleem van het Nederlands onderwijs: de "excessieve selectiviteit". Met de verbreding van de AD naar het MBO zou een begin worden gemaakt met het terugdringen van de selectiviteit.

Inhoud

Executive Summary	pagina 3
1. Equivalentie Analyse	pagina 4
1.1 Vooraf, ter illustratie	
1.2 Hoger Onderwijs in de Verenigde Staten en in Nederland	
1.3 Leerprestaties en Adult Skills in de Verenigde Staten en in Nederland	
1.4 Excessieve selectiviteit: attainment versus achievement	
1.5 Excessieve selectiviteit: achtergronden	
1.6 De invloed van ideologie op het ontwerp van onderwijsstelsels	
1.7 AD en MBO in termen van attainment	
1.8 AD en MBO in termen van attainment en achievement	
1.9 Beroepsspecifieke vaardigheden	
1.10 De Nuffic	
1.11 ISCED	
2. Bestuurlijke aspecten	pagina 19
2.1 Een virtuele stelselwijziging	
2.2 Ontwikkelingsperspectief	
2.3 De U-bocht	
2.4 Stakeholder-analyse	
2.5 Damage control	
3. Discussie	pagina 27

De auteur is onafhankelijk consultant (www.janvanravens.com) en adviseerde onder meer UNICEF, World Bank en Aga Khan Foundation, deels als Faculty Affiliate aan de Medische Faculteit van Yale University te New Haven CT (<https://medicine.yale.edu/profile/116788/>). Eerder werkte hij bij UNESCO, de Ministeries van EZ en OCW, de HBO-Raad en de Hogescholen van Rotterdam en Haarlem.

Statement of No Conflict of Interest

Ik verklaar dat ik geen persoonlijk belang heb bij de circulatie van dit paper. Mijn activiteiten als beleidsadviseur liggen op andere terreinen en in andere landen.

Executive Summary

De Associate's Degree (AD) is een Amerikaanse titel die gelijkwaardig is aan het MBO-3 diploma. Dit blijkt uit een equivalentie-analyse die gebaseerd is op (i) een vergelijking van internationale indicatoren; (ii) een beschouwing van de normen en waarden die ten grondslag liggen aan het ontwerp van onderwijsstelsels in respectievelijk Duitsland en omliggende landen, Scandinavië en de Verenigde Staten; (iii) een bezoek aan de website van de Nuffic; en (iv) raadpleging van het UNESCO document met de 2011-versie van de International Standard Classification of Education (ISCED). Deze equivalentie-analyse wordt her en der aangevuld met casuïstiek.

Volgens de regels van ISCED-2011 kan de AD echter niet verbonden worden aan het MBO-3 diploma. In plaats daarvan dient de AD gekoppeld te worden aan het MBO-4 diploma, en wel als een vorm van Short Cycle Tertiary Education. Dit vergt waarschijnlijk een *virtuele* stelselwijziging, waarbij de huidige "4+4 situatie" in het beroepsonderwijs (4 jaar VMBO gevolgd door 4 jaar MBO) administratief wordt omgezet naar een "6+2 situatie": een 6-jarig secundair beroepsonderwijs gevolgd door een AD-traject aan een tweejarig College. De stelselwijziging is virtueel omdat er *geen enkele* verandering behoeft op te treden in de "reality on the ground". Er komt slechts een ander regulatory framework over de bestaande praktijk te liggen. De maatregel is dan ook zo goed als kostenloos.

Momenteel moeten MBO-ers nog twee jaar in het HBO studeren teneinde de AD te behalen. Dit is onrechtvaardig en houdt een grote groep getalenteerde en vakbekwame jongeren twee jaar lang weg van een toch al krappe arbeidsmarkt. Door de AD aan het MBO toe te kennen vervalt de incentive tot verdere voltijdse studie na het MBO hetgeen cruciaal is voor de Nederlandse economie. Daarnaast is het voor het sociaal kapitaal in de samenleving van belang dat een titel binnen het bereik komt van een grotere en meer diverse groep jongeren. De aantrekkelijkheid van het MBO neemt toe, evenals de prikkel dit onderwijs af te ronden.

De vraag rijst hoe het heeft kunnen gebeuren dat de AD destijds is toegewezen aan het HBO. Een analyse wijst uit dat de belangstelling van HBO-bestuurders voor verdienmodellen een rol speelde, evenals een gebrek aan deskundigheid en alertheid bij beleidsmakers. De equivalentie-analyse in dit paper (die uitwijst dat de AD gelijkwaardig is aan MBO-3) is sinds 2007 bekend bij de meest betrokkenen.

Het pakket maatregelen dat momenteel wordt voorgesteld om het MBO te versterken kost 4.4 miljard over vijf jaar. De vraag rijst waarom een minstens zo effectieve doch kostenloze maatregel onbesproken blijft.

Indien niet besloten wordt tot een verbreding van de AD naar het MBO, dan kunnen MBO-ers dit zelf regelen door middel van de zogenoemde U-bocht.

De onjuiste positionering van de AD is een van de vele expressies van het fundamentele probleem van het Nederlands onderwijs: de "excessieve selectiviteit". Dit paper bevat een empirische onderbouwing van de excessieve selectiviteit, en belicht oorzaken en gevolgen. Verbreding van de AD naar MBO kan een eerste stap zijn naar afname van de selectiviteit.

Het eerste deel van dit paper bevat de genoemde equivalentie-analyse. Het tweede deel gaat in op bestuurlijke aspecten. Het paper wordt afgesloten met een discussie.

1. Equivalentie Analyse

1.1 Vooraf, ter illustratie

Lang heeft Myriam niet naar een baan hoeven zoeken. Maanden voor het behalen van haar Associate's Degree (AD) stonden werkgevers voor haar in de rij. Zij koos voor een Amerikaans softwarebedrijf dat plannen had om de Europese markt te veroveren. Tegelijk met Myriam werd een tiental Amerikaanse AD-ers aangenomen en gezamenlijk volgden ze een introductiecursus in Schotland om het bedrijf te leren kennen en zich de systemen eigen te maken. Eindelijk een vaste baan! Na jaren van slecht betaalde stages in MBO en HBO werd het wel eens tijd.

Al bij het kennismakingsrondje kwam de eerste verrassing. De medecursisten waren jaren jonger. Hoe kon dit? Waren dit allemaal wonderkinderen? Zij had wel eens gehoord van geniale whiz kids en briljante high potentials in het Amerikaanse hoger onderwijs. Maar dat kon geen betrekking hebben op déze jongeren, want als je echt zo slim bent ga je voor de hoofdprijs – een Master's aan een topuniversiteit – en stap je niet uit met een AD.

En inderdaad, tijdens de vakinhoudelijke onderdelen van de cursus hadden de Amerikaanse AD-ers de grootste moeite om iets te snappen van de systemen van het bedrijf, terwijl Myriam zich danig verveelde. Het leek allemaal verdacht veel op de lesstof uit het tweede en derde jaar van het MBO. Waarom heeft zij daarna nog jaren moeten studeren voor haar titel?

Tenslotte bleken de overzeese vrienden ook in algemene zin niet al te snugger. Aan het beeld van “stupid Americans”, dat vreemd genoeg door henzelf werd gecultiveerd, voldeden zij bij voortduring. Het idee dat er landen zijn waar je niet met dollars kan betalen wilde maar niet indalen; het converteren van prijzen wilde maar niet lukken; en het gegeven dat het verkeer in Schotland links houdt bleef tot gevaarlijke situaties leiden. In de loop van de cursus kwam Myriam in een soort moederrol terecht.

Zij voelde zich bekocht met haar zwaarbevochten AD, zich realiserend dat deze lieverds de mondiale esteem van haar titel bepalen. Er wonen in de USA en Canada samen twintigmaal zoveel mensen als in Nederland, bedacht ze, en de AD is daar ruim honderd jaar eerder geïntroduceerd. Dus van alle mensen op aarde die de AD op zak hebben, heeft 99% die in Noord-Amerika behaald. Zij bepalen het niveau, tot in lengte van dagen.

Tot zover het verhaal van Myriam dat een illustratie wil zijn van de kloof van drie volle studie jaren die gaapt tussen de Amerikaanse AD en de Nederlandse. Het verhaal is fictief, maar alle elementen ervan worden wetenschappelijk gestaafd in het hiernavolgend eerste deel van dit paper. De anekdote is gebaseerd op ervaringen van de auteur in Nederland en de Verenigde Staten. Wie kennismaakt met Community Colleges kan er niets anders in zien dan MBO-instellingen. Als er al een niveauverschil is tussen beide, is dat in het voordeel van de laatste.

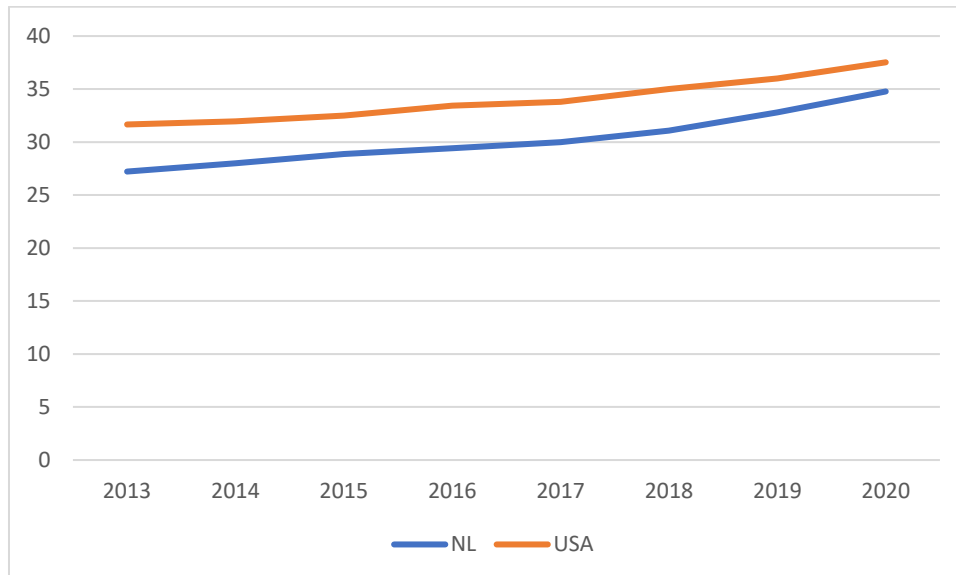
1.2 Hoger Onderwijs in de Verenigde Staten en Nederland

Een van de onderwijsindicatoren die de World Bank publiceert is getiteld “At Least Bachelor’s or equivalent”. Het gaat hier om het aantal personen, als % van de 25+ bevolking¹, met:

- een Bachelor’s Degree (ISCED² 6);
- een Master’s of Mphil (ISCED 7);
- een PhD (ISCED 8).

Deze indicator omvat dus nog niet de mensen met een AD (ISCED 5, short cycle tertiary) en evenmin de Nederlandse 25-plussers met MBO-3 of -4. Dezen komen later aan bod in deze analyse; er moet een omweg worden bewandeld om die titels goed te kunnen vergelijken. Figuur 1 presenteert de lange termijn ontwikkeling van het aantal 25-plussers met “at least Bachelor’s” in de Verenigde Staten en Nederland.

Figuur 1. Educational attainment, at least Bachelor's or equivalent, population 25+, total (%) (cumulative) - United States, Netherlands

Source. World Bank Open Data. Retrieved November 11 2022

Note. Missing data for 2017 and 2019. Deze zijn geïnterpoleerd.

Figuur 1 laat zien dat het aantal Amerikaanse hoger opgeleiden structureel zo’n vijf procentpunt hoger ligt dan het Nederlandse aantal. Schijnbaar valt het dus wel mee met die stupid Americans. Bezien we andere indicatoren van het aantal hoogopgeleiden, en kijken we daarbij verder terug in de tijd, dan is het beeld niet anders: het streven naar een college education is in de Verenigde Staten van oudsher sterker ingeburgerd dan in Nederland. Het is deel van de American Dream. Mensen hebben er veel geld voor over en doen er alles voor om aan een

¹ Weliswaar worden sommige titels veelal ná de 25-jarige leeftijd behaald, maar als men de grens op bijvoorbeeld 30 jaar zou leggen verliest de indicator aan actualiteit.

² ISCED is de International Standard Classification of Education. Wij gebruiken hier de meest recente update, die van 2011: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-ISCED-2011-en.pdf>

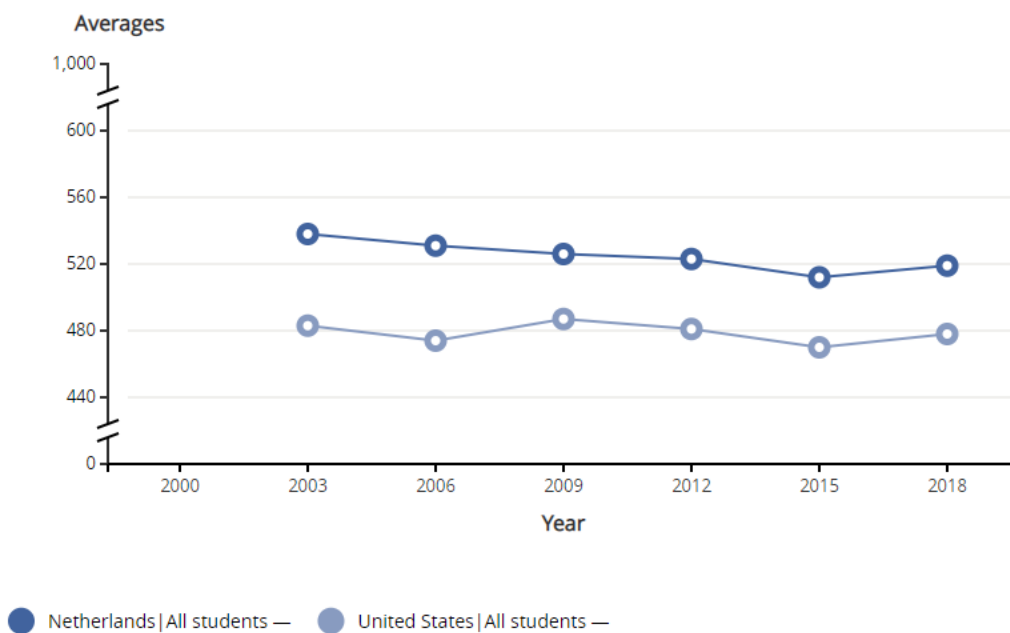
prestigieuze universiteit te worden ingeschreven. Echter, kijken we naar leerprestaties, dan zien we een ander beeld.

1.3 Leerprestaties en adult skills in de Verenigde Staten en Nederland

Figuur 2 laat zien dat de leerprestaties voor wiskunde (gemeten in PISA) in Nederland structureel hoger liggen dan in de Verenigde Staten.

Figuur 2: Wiskunde scores PISA, USA en NL (2003-2018)

Averages for 15 years PISA mathematics scale: overall mathematics, by All students [TOTAL] for Netherlands and United States: 2018, 2015, 2012, 2009, 2006, 2003, and 2000

Source. Compiled by the author using OECD's PISA Data Explorer:

<https://pisadataexplorer.oecd.org/ide/idepisa/report.aspx>

Hieraan moet worden toegevoegd dat het beeld voor het onderdeel “lezen” anders is. Door de leesvaardigheidsrecessie begon de Nederlandse curve in 2012 aan een vrije val terwijl de leesvaardigheid in de Verenigde Staten iets verbeterde, met een schaarbeweging als gevolg. Het gaat hier echter niet zozeer om de actuele situatie als wel om een goed begrip van de historische achtergronden en de meer fundamentele kenmerken van de beide onderwijsstelsels. Kijken we bijvoorbeeld naar vroegere resultaten van TIMSS en PIRLS³ – voorlopers van PISA – dan zien we eveneens een aanzienlijk hoger competentieniveau in Nederland.

Een van de tekortkomingen van PISA is het feit dat het om betrekkelijk school-gebonden leerprestaties gaat, niettegenstaande langdurige pogingen de tests te contextualiseren. Juist voor

³ <https://timssandpirls.bc.edu/>

een vergelijking van AD en MBO is daarom het zogenoemde PIAAC⁴ onderzoek relevanter. Hier gaat het namelijk om “adult skills” van de beroepsbevolking, zij het dat het nog altijd niet gaat om vakspecifieke kennis (dit komt aan de orde in section 1.9). Figuur 3 toont een ranking van de gemiddelde scores van landen op rekenvaardigheid, voor jongvolwassenen, in PIAAC.

Figuur 3. PIAAC (2012) gemiddelde score op rekenvaardigheid, 16-24 jarigen

Source: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-255256.pdf>, pagina 34

Van alle OESO-landen in deze sample heeft Nederland de allerhoogste score op toegepaste rekenvaardigheid en de Verenigde Staten de allerlaagste. Ook hier doen we enigszins aan cherry picking want de verschillen zijn minder scherp voor andere competenties en voor de bredere leeftijdsgroep van 16-65 jarigen. Maar in alle graphics uit het betreffende rapport⁵ vinden we consequent Nederland in de hoogste regionen en de Verenigde Staten in de laagste. Dat was niet anders in de voorlopers van PIAAC, te weten IALS (1994) en ALL (2007). Markant is ook de lage ranking van Amerikaanse jongvolwassenen op het onderdeel probleemoplossend vermogen (pagina 35 van dezelfde bron).

⁴ Programme for the International Assessment of Adult Competences

⁵ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-255256.pdf>

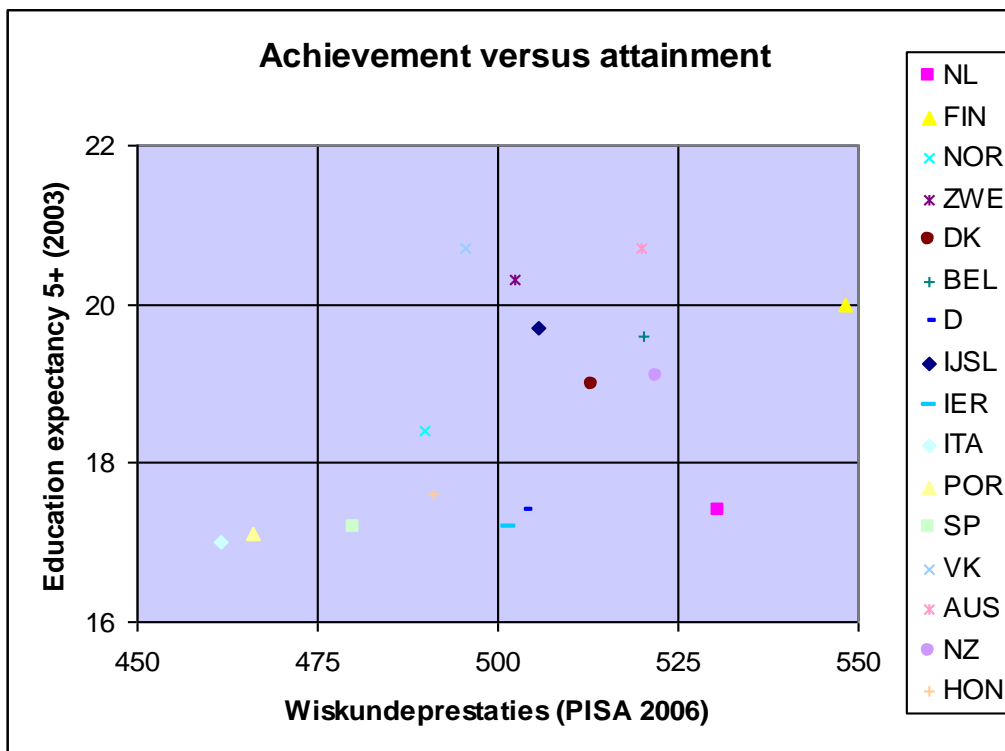
1.4 Excessieve selectiviteit: attainment versus achievement

De indicatoren met betrekking tot behaalde diploma's en titels (bijvoorbeeld figuur 1) noemen we in het Engels "educational attainment", terwijl cijfers over leerprestaties en competenties (bijvoorbeeld figuren 2 en 3) worden aangeduid als "educational achievement". De Nederlandse taal kent geen begrippenpaar dat dit verschil uitdrukt, vandaar het gebruik van deze Engelse termen.

Normaliter wordt aangenomen dat achievement en attainment sterk samenhangen – zo sterk dat het verschil maar nauwelijks onderkend wordt. Wie goed zijn best doet op school haalt de hoogste diploma's, zo valt op kinderverjaardagen te vernemen. Echter, ook al zouden achievement en attainment op individueel en binnenlands niveau sterk samenhangen, dan nog zouden er *tussen* landen discrepanties kunnen bestaan. Simpel gezegd: bepaalde landen zouden strenger (selectiever) kunnen zijn bij het verstrekken van diploma's, en andere coulanter.

Dat blijkt inderdaad het geval als we kijken naar figuur 4. Dit is een scatter plot met horizontaal de wiskundeprestaties van een aantal landen als proxy voor achievement, en verticaal de zogenoemde education expectancy. Dit laatste is het gemiddeld aantal jaren dat men onderwijs volgt gerekend vanaf vijfjarige leeftijd⁶; dit kan gelden als proxy voor attainment.

Figuur 4. Achievement en attainment

Bron: <https://docplayer.nl/16254649-Een-koers-voor-het-nederlands-onderwijs.html>

⁶ Dit aantal jaren is berekend vanaf 5-jarige leeftijd om variatie in zeer vroege leerervaringen te elimineren.

Daar waar men zou verwachten dat de landen min of meer langs een diagonale lijn zouden liggen, van linksonder naar rechtsboven, is daarvan slechts in geringe mate sprake. Linksboven bevinden zich de coulante landen (bijvoorbeeld Zweden) en rechtsonder de strenge landen. Echter, in geen van deze strenge landen hebben jongeren het zo slecht getroffen als in Nederland. In ons land (het roze vierkant) ligt de education expectancy met iets meer dan 17 jaar op ongeveer hetzelfde niveau als in een reeks landen waar de leerprestaties op een aanzienlijk lager niveau liggen (kijkt u vanuit het roze vierkant naar links). Tevens blijft onze education expectancy meerdere volle leerjaren achter bij landen als Australië, het VK, Zweden, België, Nieuw Zeeland, Denemarken en Finland (kijkt u vanuit het roze vierkant naar boven).

Scheerens *et al* (2011)⁷ presenteren een vergelijkbare scatter plot waarin wat duidelijker patronen zichtbaar zijn. Enerzijds is er een groep landen die ongeveer op de verwachte diagonale lijn liggen. Deze landen verschillen onderling sterk, zowel qua achievement als qua attainment, maar de *balans* tussen deze twee variabelen is steeds dezelfde. Het lijkt alsof deze landen zich aan een internationale standaard houden die voorschrijft hoe streng (of hoe coulant) er getoetst moet worden, ook al bestaat een dergelijke standaard in werkelijkheid niet. Er is geen mondiale autoriteit die regelt bij welke prestaties men welk diploma mag afgeven. Er is wel een UNESCO die het eerdergenoemde ISCED-systeem onderhoudt - waarover straks meer - maar daar gaat het uitsluitend om formele eigenschappen van onderwijsstelsels, niet om leerprestaties en kwaliteit.

Anderzijds is er in de figuur van Scheerens *et al* een groep landen ter rechterzijde van de diagonaal die zich onttrekt aan de “meritocratische consensus” en waar jongeren ronduit slecht beloond worden qua diplomering. Wederom vinden we Nederland terug in deze groep, zij het in een wat minder extreme positie dan in figuur 4.

Zowel figuur 4 als de figuur van Scheerens *et al* zijn inmiddels gedateerd en door met name de Nederlandse leesvaardigheidsrecessie zou het contrast tussen attainment en achievement minder scherp kunnen zijn als deze exercitie zou worden herhaald met met een bredere en meer recente dataset. Echter, deze betrekkelijk recente ontwikkeling doet niets af aan de hiernavolgende analyse, die betrekking heeft op de historische achtergronden van de excessieve selectiviteit.

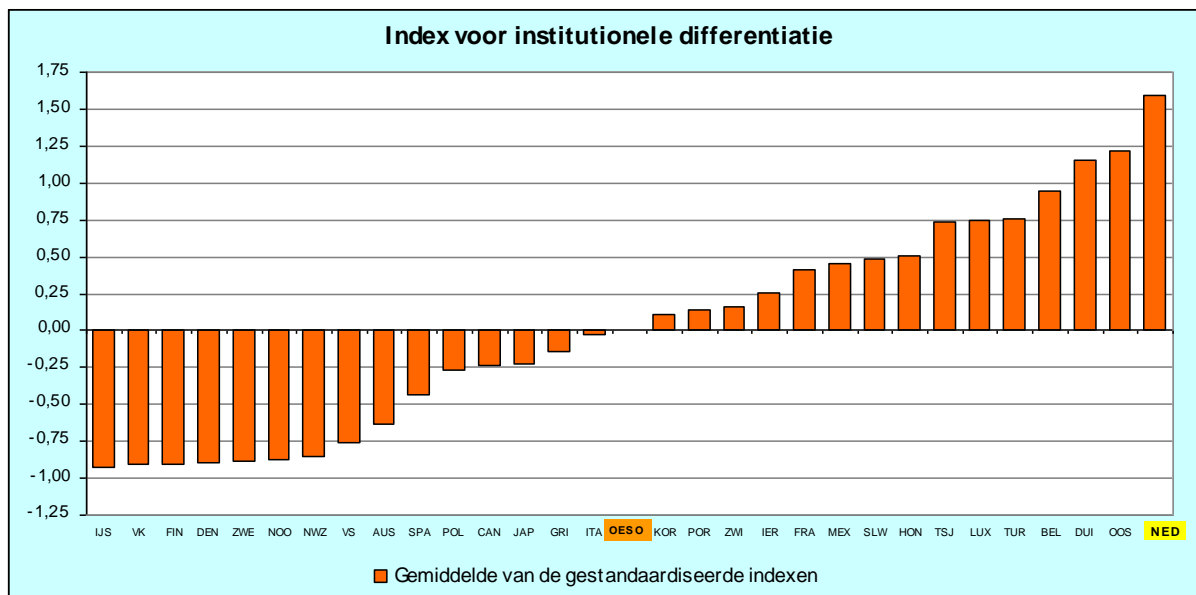
1.5 Excessieve selectiviteit: achtergronden

Wat de “strenge” landen gemeen hebben is een sterk gedifferentieerd en op beroepsuitoefening gericht onderwijsstelsel, met in sommige gevallen vroege selectie. Binnen dit toch al extreme groepje landen neemt Nederland een extreme positie in. Figuur 5 bevat de Index voor Institutionele Differentiatie die in samenspraak met de OECD is ontwikkeld in een poging de uitzonderlijke selectiviteit van het onderwijs in sommige landen in een getal uit te drukken en zodoende onderwerp van analyse te kunnen maken. De index is gebaseerd op (i) het aantal parallelle routes die voor 15-jarigen open staan; (ii) de leeftijd van eerste selectie, en (iii) het percentage leerlingen dat zich op 15-jarige leeftijd in een vocational track bevindt.

---

⁷ <https://link.springer.com/book/10.1007/978-94-007-0926-3>

Figuur 5: Index voor selectiviteit cq. beroepsgerichtheid van onderwijssystemen

Bron: gekopieerd uit Onderwijsprofiel van Nederland 2005 (OCW). Afgeleid van EaaG 2005 tabel D6.1

In tegenstelling tot hetgeen vaak gedacht wordt is de leeftijd van eerste selectie (in Nederland: 12 jaar) niet eens het meest uitzonderlijke kenmerk van ons secundair onderwijs. De belangrijkste oorzaak van de extreme score op deze index ligt in de derde component: het *percentage* 15-jarigen in vocational tracks. Met 61.3% (2005) torent dit ver boven alle andere landen uit. Oostenrijk komt het meest in de buurt met 42.9% terwijl de overige landen zich tussen de 0% en 25% bevinden⁸. Ook hier geldt: actualisering van deze cijfers verdient aanbeveling – het staat vast dat het Nederlands percentage inmiddels lager ligt – maar verandert niets aan de essentie. Dergelijke indicatoren wijzigen zich niet drastisch op een termijn van enkele jaren.

Wat is nu de oorzaak van het beeld dat in figuur 5 naar voren komt? Het onderwijsparadigma van de landen met een hoge score op de index is een overblijfsel van het industriële tijdperk dat met name voorleeft in een kleine groep landen bestaande uit Duitsland en de meeste van de omringende landen. Het paradigma houdt in dat het onderwijs door middel van een gedetailleerde en rigide interface (de kwalificatiestructuur) nauw moet aansluiten op de beroepenstructuur in bedrijfsleven en overheidsdiensten. Zolang die beroepenstructuur stabiel bleef, werkte dat goed en droeg dit paradigma bij aan een hoge arbeidsproductiviteit. Uiteraard is deze situatie volledig achterhaald in de dynamische mondiale kenniseconomie⁹ waarin we nu leven, maar door een diepgewortelde aversie tegen stelselherziening wil het niet lukken afscheid te nemen van dit paradigma. Het is echter interessant dat in de Inzet Werkagenda MBO van 20 oktober 2022 voorzichtige kritiek doorklinkt op het verouderde karakter van het Nederlands beroepsonderwijs.

⁸ https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2005_eag-2005-en#page404

⁹ Er zijn beroepen waar een gedetailleerde kwalificatiestructuur nog altijd functioneel is, bijvoorbeeld in de medische sector. Maar er is geen reden meer dit paradigma te handhaven over de gehele breedte van het beroepsonderwijs.

Een essentieel kenmerk hiervan is dat werkgevers gratis de gelegenheid hebben om invloed uit te oefenen op de eindtermen. Zij hebben zitting in commissies waarin zij gratis mogen bepalen wat afgestudeerden moeten kunnen en kennen. Daarbij is van belang dat alle competenties die jongeren reeds in het reguliere, gesubsidieerd onderwijs verwerven, niet meer door werkgevers gefinancierd behoeven te worden in de vorm van corporate training en workplace learning. Dit brengt hen in een permanente staat van verleiding om zo hoog mogelijke eisen te stellen aan het eindonderwijs (MBO, HBO, WO). Het is wonderlijk hoe functie-eisen ineens drastisch omlaag blijken te kunnen bij een krappe arbeidsmarkt, terwijl de duimschroeven worden aangedraaid bij een ruime arbeidsmarkt. Maar dit doet geen lichtje branden bij Nederlandse beleidsmakers.

Het streven naar nutsmaximalisatie door werkgevers resulteert dus in een opwaartse druk op de eindtermen van het eindonderwijs. En aangezien dit eindonderwijs slechts beperkte tijd en middelen heeft om studenten van het aanvangsniveau naar het eindniveau te brengen, wordt de druk op de exit-punten van het Nederlands onderwijs deels afgewenteld op het “toeleverend” (secundair) onderwijs¹⁰, dat op zijn beurt het primair onderwijs onder druk zet. Gevolg is dat het gehele stelsel onder spanning komt te staan^{11,12} met gevolgen die variëren van een hoog aantal verplichte uren¹³, een vroege selectie¹⁴ en overbelaste leraren¹⁵, tot studenten die depressief en verslaafd raken¹⁶. Het is bijna Cruviaans: elk systeem waar je een kracht op loslaat zonder dat je zorgt voor een countervailing power, raakt uiteindelijk uit balans. Je kan niet evenwichtig polderen als alleen de voorstanders van selectief onderwijs aan tafel zitten, en niet de slachtoffers ervan.

Ook het voortijdig schoolverlaten is voor een belangrijk deel een artefact van het selectieve stelsel. Een Nederlandse jongere die na het behalen van het MBO-1 niveau “uitvalt” omdat hij of zij met die goede opleiding al prima aan de slag kan – MBO-1 wordt nota bene aangeduid als entreeopleiding¹⁷ - staat te boek als drop-out met een risico op “criminalisering” en “radicalisering”¹⁸, maar is beter op beroepsarbeid voorbereid dan veel jongeren in andere landen die wél het ISCED-3 niveau hebben bereikt.

---

¹⁰ In dit verband spreekt men van aansluitingsvraagstukken. Bij een grootscheepse operatie om bijvoorbeeld de aansluiting tussen HAVO en HBO te vergroten ging ooit het HAVO geheel op de schop, terwijl het voor betrokkenen – zelfs in het HAVO - vanzelf sprak dat er aan het HBO niet getornd mocht worden.

¹¹ <https://www.volkskrant.nl/columns-van-de-dag/het-nederlandse-onderwijs-is-een-spijkerharde-ratrace-geworden-eentje-van-winnaars-en-verliezers~b4140452/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

¹² <https://www.parool.nl/columns-opinie/nederlands-schoolsysteem-schendt-de-rechten-van-het-kind~b40312cf/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

¹³ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/399475ac-en/index.html?itemId=/content/component/399475ac-en>

¹⁴ Pagina 78 van: <https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/Vol4Ch2.pdf> . Afgezien van enkele transitielanden wordt er alleen in Duitsland en Oostenrijk op vroeger leeftijd geselecteerd, maar nergens komt het percentage leerlingen dat daarbij naar het laagste niveau wordt afgeserveerd in de buurt van dat van ons land.

¹⁵ <https://www.kennisrotonde.nl/sites/kennisrotonde/files/media-files/Overbelaste%20scholen.pdf>

¹⁶ <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2451903-zorgen-om-toenemend-drugsgebruik-studenten-trimbos-start-onderzoek>

¹⁷ <https://www.mbostart.nl/mbo-niveaus/niveau-1/>

¹⁸ Het is onvoorstelbaar, maar dit zijn letterlijk de termen waarmee Nederlandse jongeren van overheidswege worden gestigmatiseerd in hoogst “officiële bekendmakingen”, als vergelding voor het feit dat zij niet op tijd een bepaald diploma hebben behaald in ’s werelds meest selectieve onderwijsstelsel. De beleidsmakers en bewindspersonen die verantwoordelijk zijn voor deze onzin moeten zich schamen. Dit “beleid” is een beschaafd land onwaardig. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26695-32-b1.pdf>

1.6 De invloed van ideologie op het ontwerp van onderwijsstelsels

We reizen nu naar de Verenigde Staten om een vergelijking te trekken tussen de AD en MBO-3 en -4, maar niet zonder een tussenstop in Scandinavië. Ooit behoorden deze landen de groep met het Duitse paradigma, maar zij hebben een halve eeuw geleden afscheid genomen van het idee dat onderwijs primair op het beroep gericht moet zijn. Zij stelden de leerling centraal en voerden een soort middenschool in waarin alle kinderen tot 15/16-jarige leeftijd bijeenblijven. Die wordt gevolgd door de Gymnasieskola die eveneens universeel is (al zijn er op dit laatste punt wat onderlinge verschillen tussen de Noordse landen).

Deze stap heeft deze landen niet in een permanente economische crisis gebracht, maar men zou hen te veel eer geven door te suggereren dat men de komst van de kennissamenleving al vroeg had voorzien. Het ware motief was het streven naar sociale cohesie door middel van educational justice. Niettemin blijkt: als je de lerende de vrijheid geeft om het beste uit zichzelf te halen, krijg je ook de best denkbare uitkomsten voor de economie.

Nu gaat het in dit paper niet om een verlaat pleidooi voor het alsnog invoeren van de middenschool maar om een goed begrip van het Amerikaanse onderwijsstelsel. Dit heeft namelijk zowel een grote overeenkomst met het egalitaire onderwijs in Scandinavië, als een dramatisch verschil. De overeenkomst is dat ook het Amerikaans onderwijs *formeel* gezien geen differentiatie kent in de secundaire fase. Er is op 12-jarige leeftijd een “knip” tussen primary school en high school (en dat is dus eerder dan de knip op 15/16-jarige leeftijd in Scandinavië), maar er is formeel geen differentiatie. Iedereen gaat naar de high school, en vrijwel iedereen rondt die ook af. Let wel: er is dus *geen* beroepsonderwijs in de secundaire fase¹⁹. Wie naar een Community College gaat voor een AD heeft nooit eerder een lasapparaat of bedpan in handen gehad. En na die secundaire fase is er in de tertiaire fase uitsluitend “higher education” en is er (wederom formeel gezien) geen onderscheid tussen MBO-, HBO- en WO-achtige vormen van onderwijs, want het denken in termen van lager, middelbaar en hoger staat op gespannen voet met het sterk in het Amerikaanse waardenstelsel verankerde adagium van gelijkheid tussen burgers. “We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal (...)”. Men is niet voor niets de Oude Wereld ontvlucht.

Helaas is er in de Verenigde Staten een dramatisch contrast tussen ideologie en praktijk. Dit blijkt alleen al uit het feit dat het nog steeds nodig is eraan te herinneren dat zwarte levens ertoe doen. Echter, bij wijze van uitzondering is het hier de ideologie – niet de praktijk – die telt. Het is de ideologie die bepalend is voor het ontwerp van het onderwijsstelsel.

Het grote *verschil* tussen de egalitaire onderwijsstelsels van de Verenigde Staten en die van Scandinavië ligt in de rol van de overheid. In Scandinavië zien we een brede acceptatie van een prominent aanwezige overheid die, gesteund door een hoge belastingdruk, een hoog percentage van het GDP investeert in het onderwijs om ervoor te zorgen dat er niet alleen in formele zin maar ook in materiële zin sprake is van gelijke kansen. Het volstreekte tegendeel zien we in de Verenigde Staten waar de aversie tegen overheidsbemoeienis spreekwoordelijk is. Ook dat gaat terug tot de Founding Fathers. Een meer recente illustratie vormden de Town Hall Meetings over Obama-care, waar zelfs het idee van een bescheiden collectieve ziektekostenverzekering door velen werd geframed als een vorm van communisme.

---

¹⁹ Er zijn weliswaar vormen van beroepsoriëntatie maar vanuit Nederlandse optiek mag dat geen naam hebben.

Gevolgen zijn een zware rol voor het marktmechanisme en het samengaan van formele gelijkheid en verregaande materiële ongelijkheid. De allerbeste universiteiten van de westerse wereld staan in de Verenigde Staten, en de aller-slechtste eveneens. Degenen die op een Ivy League instelling belanden doen dit na het doorlopen van een high school die zich kan meten met de beste categorale gymnasia in Nederland, maar voor veel anderen is de high school op zijn best een zesjarige MAVO. En toen men aan het begin van de 20^e eeuw de AD introduceerde als een soort light-version van een college education voor diegenen die een echte studie in het hoger onderwijs niet konden betalen, zou er vanuit Nederlands perspectief alle reden zijn geweest om die nieuwe opleidingen te sieren met benamingen als “middelbaar” en “beroeps”. Maar door de ideologische bepaalde obsessie met formele gelijkheid – en uitsluitend om die reden – werd ook de AD ondergebracht in de brede categorie die men in de VS hoger onderwijs noemt. Men *noemt* het hoger onderwijs maar het *is* MBO, in alle opzichten. Al het secundair onderwijs heet highschool, en dus heet al het tertiair onderwijs “higher”.

De destijds gevolgde redenering dat de AD in Nederland in het hoger onderwijs moest worden gepositioneerd omdat dit ook in de Verenigde Staten het geval is, verraadt een verontrustend gebrek aan algemene ontwikkeling. Met dit in het achterhoofd keren we terug naar onze indicatoren teneinde de vergelijking tussen AD en MBO-3/4 verder te ontwikkelen.

1.7 AD en MBO in termen van attainment

In Figuur 1 zagen we dat het aantal Amerikaanse 25-plussers met “at least Bachelor’s” structureel hoger ligt dan het Nederlandse aantal. In 2018, vijf jaar na de formele introductie van de AD in Nederland, bedroegen deze aantallen respectievelijk 35% en 31%.

Voorts heeft circa 10.5% van de Amerikaanse 25-plussers een AD volgens het US Census Bureau (2021)²⁰. Wat Nederland betreft presenteert het CBS een tabel²¹ met behulp waarvan men kan berekenen dat 13.9% van de Nederlandse 25-plussers het MBO-4 diploma als hoogst behaalde onderwijsniveau heeft (2021, 2^e kwartaal). Het aantal mensen met MBO-3 als hoogst behaalde niveau kan niet direct bepaald worden omdat het CBS die samenvoegt met MBO-2. Het totaal van die gecombineerde categorie bedraagt 14.6%. Hiervan rekenen we de helft toe aan MBO-3²² zodat hun aandeel uitkomt op 7.3%. In figuur 6 zien we genoemde cijfers terug.

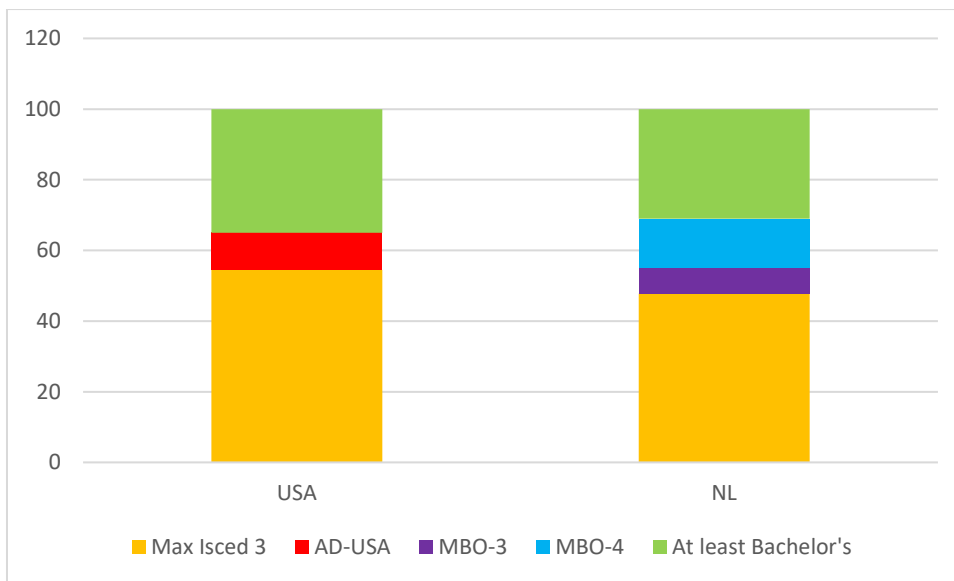
---

²⁰ <https://www.census.gov/newsroom/press-releases/2022/educational-attainment.html>

²¹ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82275NED/table?dl=57DEE>

²² Zie <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83895NED/table?dl=410D2>. We zien hier dat de aantallen mensen met MBO-2 en MBO-3 elkaar ongeveer in evenwicht houden.

Figuur 6: Vergelijking van attainment in VS en Nederland

Source: zie tekst voorafgaande aan deze figuur.

Note. De gele vlakken representeren diegenen die noch “at least Bachelor’s hebben, noch AD (in de VS) noch MBO-3 of -4 (in Nederland). Deze mensen hebben maximaal ISCED-3. De omvang van de gele vlakken is berekend door de percentages die bij voornoemde groepen behoren, af te trekken van het getal 100.

Figuur 6 kent een aantal data-inconsistenties qua meetmomenten. Dit kan vrij gemakkelijk verholpen worden door een grondige check, maar deze zal hoogstwaarschijnlijk niets veranderen aan hetgeen uit de figuur naar voren komt: op grond van deze data ligt het MBO-4 diploma iets boven het niveau van de Amerikaanse AD, en ligt het MBO-3 diploma daar iets onder. Echter, er resteren nog twee stappen: controleren voor verschillen in achievement en voor verschillen in de mate van beroepsgerichtheid van de curricula.

1.8 AD en MBO in termen van attainment en achievement

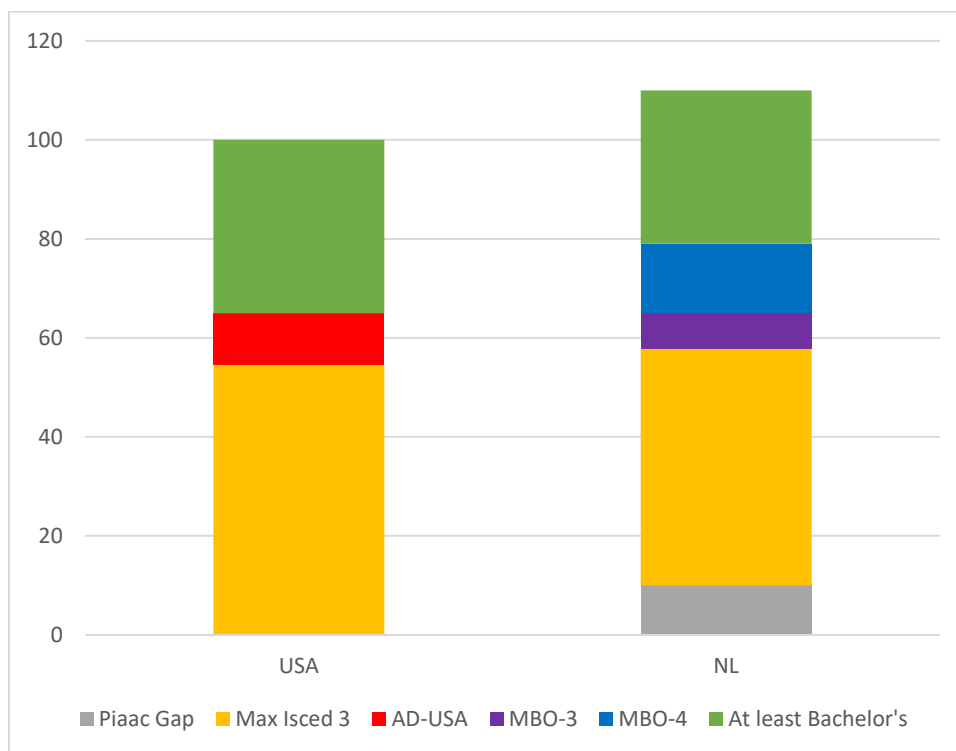
Men zou de verticale as van figuur 6 kunnen opvatten als een verkapte achievement schaal vanuit de aanname dat jongeren zich op basis van leerprestaties “uitsorteren” over de verschillende opleidingsniveaus. Het idee is dat de X-procent met “at least Bachelor’s” ook daadwerkelijk de X-procent slimsten zijn van een land, en dat de Y-procent met maximaal ISCED-3 de Y-procent laagst scorenden. Zo beschouwd suggereert figuur 6 dat de AD-ers in de Verenigde Staten ongeveer even slim zijn als degenen met MBO-4 in Nederland, met een licht voordeel voor de laatsten. Maar vanuit diezelfde premisse (namelijk dat de verticale as een proxy van achievement is) zou tevens rekening gehouden moeten worden met het feit dat de complete populatie van Nederland als zodanig hoger scoort dan de Amerikaanse, met name in het voor beroepsonderwijs bij uitstek relevante PIAAC survey.

Echter, figuren 2 en 3 (PISA en PIAAC) geven een beperkt beeld van verschillen tussen landen qua achievement omdat het daar gaat om landelijke gemiddelden. Men krijgt zodoende geen inzicht in de spreiding binnen landen. Voor dat laatste is een normaalverdeling of Gauss-curve nodig. Helaas kon online geen afbeelding gevonden worden de Nederlandse en Amerikaanse Gauss-curves voor PISA of PIAAC. Wel werd een afbeelding aangetroffen met de curves voor

USA, Korea en Mexico²³, waarbij de waardes van Korea als substituuat gezien zouden kunnen worden voor de Nederlandse (in PIAAC). Deze afbeelding illustreert goed hoe aanzienlijk de non-overlap kan zijn, zelfs tussen twee rijke landen als Korea en de Verenigde Staten. Het verschil tussen de Verenigde Staten en ontwikkelingsland Mexico is maar nauwelijks groter, hetgeen pikant is in het licht van de minder-Mexicanen-uitspraken van de 45e President.

Met deze overwegingen in gedachten is een inschatting gemaakt van het effect dat de in PIAAC gemeten verschillen tussen Nederland en de Verenigde Staten zou hebben op figuur 6. In figuur 7 is daartoe de categorie “PIAAC Gap” toegevoegd, die de Nederlandse kolom als het ware omhoogtilt. Dit is op timmermansoog gedaan zodat het aanbeveling verdient deze exercitie met meer precisie te herhalen. Dit is een kwestie van het bedenken van een adequaat algoritme, om dat vervolgens toe te passen op de dataset. Ook hier geldt dat dit hoogstwaarschijnlijk niet zal leiden tot sterk afwijkende uitkomsten²⁴.

Figuur 7. Als figuur 6, met toevoeging van de PIAAC Gap

Source: PIAAC-data. Voor het overige: zie boven figuur 4

²³https://www.researchgate.net/figure/Illustrating-the-distribution-of-test-scores-in-the-PISA-2003-Mathematics-assessment-for_fig3_284306524

²⁴ Een nóg beter research design zou het volgende zijn. Gesteld dat men toegang zou hebben tot de Amerikaanse dataset van PIAAC, dan zou men uit deze sample die personen kunnen selecteren die de AD als hoogst behaalde diploma hebben. Van deze subgroep bepaalt men per competentie het gemiddelde, de mediaan, de spreiding, et cetera. Ditzelfde doet men voor Nederlanders met MBO-3 en MBO-4. Dit levert een directe vergelijking op van de competenties van de drie groepen. En als men toch bezig is kan men meteen vergelijkingen trekken tussen de PIAAC-scores van mensen met Bachelor's and Master's, eventueel in een grotere groep landen. Het zou vreemd zijn als dit niet reeds gedaan is. Deze exercitie zou meer licht werpen op de excessieve selectiviteit.

Sterker dan in figuur 6 komt nu in figuur 7 naar voren dat mensen met een MBO-4 diploma qua vaardigheden superieur zijn aan Amerikanen met een AD. De laagst scorenden met MBO-4 liggen op gelijke hoogte met de hoogst scorenden met een AD. MBO-3 komt het meest overeen met de Amerikaanse AD. Echter, tot nu toe ging het om attainment (World Bank Data), leerprestaties (PISA) en adult skills (PIAAC). We bezien nu beroeps-specifieke vaardigheden.

1.9 Beroeps-specifieke vaardigheden

Er bestaat geen PISA voor lassers. Evenmin bestaat er een PIAAC voor verpleegkundigen. De enige mogelijkheid om iets te zeggen over de beroeps-specifieke vaardigheden die in AD en MBO-3 en -4 worden verworven ligt in een vergelijking van de curricula.

Een Nederlandse jongere die het MBO-3 of MBO-4 diploma in ontvangst neemt heeft zeven respectievelijk acht jaar ononderbroken beroepsvorming achter de rug. Weliswaar is het niet langer zo dat men in het eerste jaar van het VMBO al een hamer in handen krijgt, en is er tot ver in het MBO aandacht voor algemene vorming, maar er is hoe dan ook zeven of acht jaar lang sprake van immersie in een schoolcultuur die in het teken staat van een passie voor het aanleren van een beroep.

De beroepsvorming die iemand met een Amerikaanse AD heeft ondergaan, daarentegen, beperkt zich vrijwel volledig *tot* die twee jaar aan het Community College. Voor velen is de high school een over zes jaar uitgesmeerde MAVO - zoals eerder aangegeven – terwijl er pas de laatste jaren wat meer sprake is van voorbereiding op de arbeidsmarkt. Bovendien is die rudimentaire beroepsvoorbereiding van dien aard dat die op de lachspieren zou werken van doorgewinterde professionals in de Nederlandse beroepskolom. Work-based learning staat al helemaal in de kinderschoenen²⁵.

Het aantal jaren beroepsopleiding dat iemand met een Nederlandse AD heeft genoten bedraagt tien: VMBO + MBO + AD = 4 + 4 + 2 = 10. Het contrast met de 2 jaar beroepsopleiding van de Amerikaanse AD-er is buitensporig. Als 10-2 een voetbaluitslag zou zijn, zouden we spreken van een monsterscore. Dit is wellicht de meest extreme expressie van de excessieve selectiviteit. De positionering van de AD in het HBO bracht het Nederlandse onderwijs nóg verder uit balans. Zouden we alleen kijken naar beroeps-specifieke bekwaamheden, dan zou de Amerikaanse AD nog eerder equivalent zijn met MBO-2 dan met MBO-3 of -4.

Om verder in te zoomen op beroeps-specifieke vaardigheden zouden we naar de inhoud van de curricula moeten kijken. Voor het gehele scala van beroepsopleidingen is dat ondoenlijk, maar een casus kan volstaan. We kiezen voor het vak van lasser - de auteur is bekend met dit beroep – en doen een internet search doen met de zoektermen “Associate’s Degree” en “welding”. We komen dan onder andere uit bij Fox Valley Technical College in Appleton, Wisconsin²⁶. Daar kan men dus een Associate’s Degree behalen *in het lassen*. Daarbij gaat het niet om HBO-achtige competenties als innovatie van lastechnologie, management van lasbedrijven of therapeutisch lassen. Evenmin gaat het om een studie “Politics, Psychology, Law and Welding”. Het gaat om lassen tout court: het aanbrengen van een belastbare verbinding tussen twee

---

²⁵ <https://www.igi-global.com/chapter/work-based-learning-in-the-united-states/213467>

²⁶ <https://www.academiccourses.com/Associate-Degree-in-Welding-Technology-Industrial/USA/Fox-Valley-Technical-College/>

metalen objecten. Het moet gezegd dat het lasonderwijs daar aan de Fox River geavanceerd is en dat ICT en robotica een belangrijke rol spelen. Maar het is dus echt zo dat men in het Amerikaanse “hoger” onderwijs hands-on kan leren lassen, want er is geen high school waar men die vaardigheid in een eerder stadium kan verwerven (althans niet op een manier die wij in Nederland serieus kunnen nemen). Voor een laatste leermoment reizen we van Wisconsin naar California, om precies te zijn naar Carlmont High School in Palo Alto.

De lat ligt niet hoog in Palo Alto. Het niveau op Carlmont High is van dien aard dat lerares LouAnne Johnson – een zij-instroomster die in de Navy wel iets gewend was – er een boek over schreef²⁷ dat verfilmd is onder de titel *Dangerous Minds*, bekend van de hoofdrol van Michelle Pfeiffer en de titelsong van Coolio, *may he rest in peace*.

Niettemin liggen de SAT-scores van deze school boven het landelijk gemiddelde²⁸. Ook déze jongeren behalen in meerderheid het high school diploma en dan zijn zij in strikt formele zin toelaatbaar tot Harvard en Yale. In de praktijk zijn ze daar kansloos want hun SAT-scores zijn een kleine 1,000 punten te laag. Maar ze kunnen wél naar een Community College. En als zij tijdig een paar knoppen omzetten in hun persoonlijk leven kan het zo maar gebeuren dat zij een AD behalen om vervolgens onze eigen Myriam tegen het lijf te lopen in een Schots opleidingscentrum.

Wie nog twijfelt aan de equivalentie tussen AD en MBO-3 zou ofwel het boek kunnen lezen, ofwel de film kunnen bekijken, ofwel een bezoek kunnen brengen aan de website van de Nuffic.

1.10 De NUFFIC

Een van de kerntaken van de NUFFIC is het internationaal vergelijken van diploma's en titels. Indien een Nederlandse werkgever een sollicitatie ontvangt van iemand die een Amerikaanse of Canadese AD overlegt, is het belangrijk om te weten wat die titel precies inhoudt. Hetzelfde geldt voor een medewerker van een onderwijsinstelling die van een buitenlandse AD-er het verzoek krijgt tot verlening van vrijstellingen. Dat zijn dus andere gebruiksdoelen dan het oogmerk van beleidsondersteuning, maar het zou merkwaardig zijn om zomaar een nieuwe titel in het Nederlands onderwijsstelsel te introduceren zonder op zijn minst even snel de site van de NUFFIC te raadplegen. Dit kost 20 seconden²⁹.

Toen schrijver dezes in 2007 de 20-seconds-NUFFIC-check deed, gaf de site zonder terughoudendheid aan dat de AD, en dan met name de beroeps- of eindvariant, gelijkwaardig is aan MBO-3 of MBO-4. Er bestaat ook een algemeen vormende variant van de AD die niet in Nederland is overgenomen. Deze is gericht op verdere studie en wordt daarom aangeduid als “transfer program”. Deze AD wordt door de NUFFIC equivalent geacht aan het Nederlandse VWO diploma. Ergo, een 18-jarige Amerikaan die net de high school heeft afgerond moet dus nog eens twee jaar doorstuderen in het Amerikaanse “hoger” onderwijs om uit te komen op het

---

²⁷ <https://www.boekmeter.nl/book/84148>

²⁸ https://www.google.com/search?q=carlmont+high+school+SAT+scores&rlz=1C1EJFA_enNL715NL715&og=carlmont+high+school+SAT+scores&aqs=chrome..69i57j0i22i30.17886j0i4&sourceid=chrome&ie=UTF-8. Het is mogelijk dat de SAT-scores van deze highschool lager waren toen LouAnne Johnson haar boek schreef.

²⁹ Bij gebruik van de zoektermen “Nuffic” en “Associate Degree” verschijnt de bewuste pagina van de Nuffic-site meteen als eerste zoekresultaat. Men scrollt naar beneden en vindt daar de AD. Dit alles kost 20 seconden.

VWO-niveau, dat Nederlandse jongeren normaliter op 18-jarige leeftijd bereiken. Ook dit is consistent met de kwalificatie van de high school als – in veel gevallen - een 6-jarige MAVO.

Wie in 2022 de 20-seconds-NUFFIC-check doet ziet dat MBO-3 is geschrapt. Er resteert alleen MBO-4. Het zou interessant zijn de NUFFIC te vragen (i) wie of wat tot het besluit heeft geleid om MBO-3 te schrappen, en (ii) waarom de NUFFIC geen alarm heeft geslagen toen de AD werd toegekend aan het HBO.

Ongetwijfeld volgt de Nuffic bij de diplomavergelijking een andere methode dan de equivalentie-analyse in dit paper. Waarschijnlijk ligt het accent bij de Nuffic meer op een inhoudelijke vergelijking van curricula en voorafgaand onderwijs. Maar juist het feit dat twee verschillende invalshoeken naar eenzelfde conclusie leiden, verleent die conclusie extra sterkte. Wij noemen dit triangulation. Bij het besluit om de AD toe te kennen aan het HBO is geen enkele invalshoek benut. Het HBO heeft niet eens een begin van een equivalentie-analyse overlegd. Beleidsontwikkeling van dit niveau vindt men zelfs in ontwikkelingslanden niet.

1.11 ISCED

Als men de AD zou willen verbinden aan MBO-3 of MBO-4, dan moet men stilstaan bij de vraag hoe dit spoort met het ISCED-systeem. De Amerikaanse AD valt zonder twijfel in de categorie ISCED-5: Short-Cycle Tertiary. Rumor has it dat deze categorie speciaal is gecreëerd om de AD een eigen plaats te bieden, apart van de Bachelor's Degree, om te voorkomen dat AD-ers internationaal worden gerapporteerd als Bachelors.

Zouden we echter de AD verbinden aan MBO-3 dan komen we in de knel omdat het zou gaan om een slechts een-jarige opleiding (volgend op een zesjarig traject in de secundaire fase bestaande uit VMBO + MBO-1 + MBO-2), terwijl twee-jarigheid een vereiste is voor ISCED-5. Het alternatief zou zijn dat de Nederlandse AD zou worden gerapporteerd in de categorie ISCED-4, maar ten eerste is deze categorie incurant en vaag gedefinieerd³⁰, en ten tweede zou de Nederlandse AD dan anders (lager) worden gerapporteerd dan de Amerikaanse en Canadese AD, die in veel sterkere mate dan de Nederlandse AD bepalend zijn voor het niveau.

De consequentie is dat het de voorkeur verdient de Nederlandse AD niet aan MBO-3 maar aan MBO-4 te verbinden, ook al doen we MBO-ers dan nog steeds in zekere mate tekort. Voorts zou de aan MBO-4 verbonden AD gerapporteerd moet worden als ISCED-5. Met opzet is bij ISCED-5 gekozen voor de term Short Cycle *Tertiary* en niet *Higher*, om zodoende ruimte te bieden aan landen die niet al het tertiair onderwijs aanduiden als “hoger”, zoals de Verenigde Staten dat wel doen. Kortom, ISCED-5 is MBO-4 op het lijf geschreven.

De huidige inpassing van de AD in het HBO is in strijd met ISCED-2011 omdat het niet de bedoeling is dat het bij Short Cycle Tertiary gaat om opleidingen die worden aangeboden door instellingen die tevens Bachelor's en/of Master's Degrees aanbieden op hetzelfde gebied (paragraaf 214)³¹.

---

³⁰<https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5408#:~:text=Definition%3A,programmes%20in%20a%20national%20context>.

³¹ De achtergrond van deze bepaling is dat zo'n korte tertiaire opleiding niet een soort tussenstation naar de Bachelor's Degree mag zijn. Het moet een zuiver, eigenstandig traject zijn ter voorbereiding op arbeid.

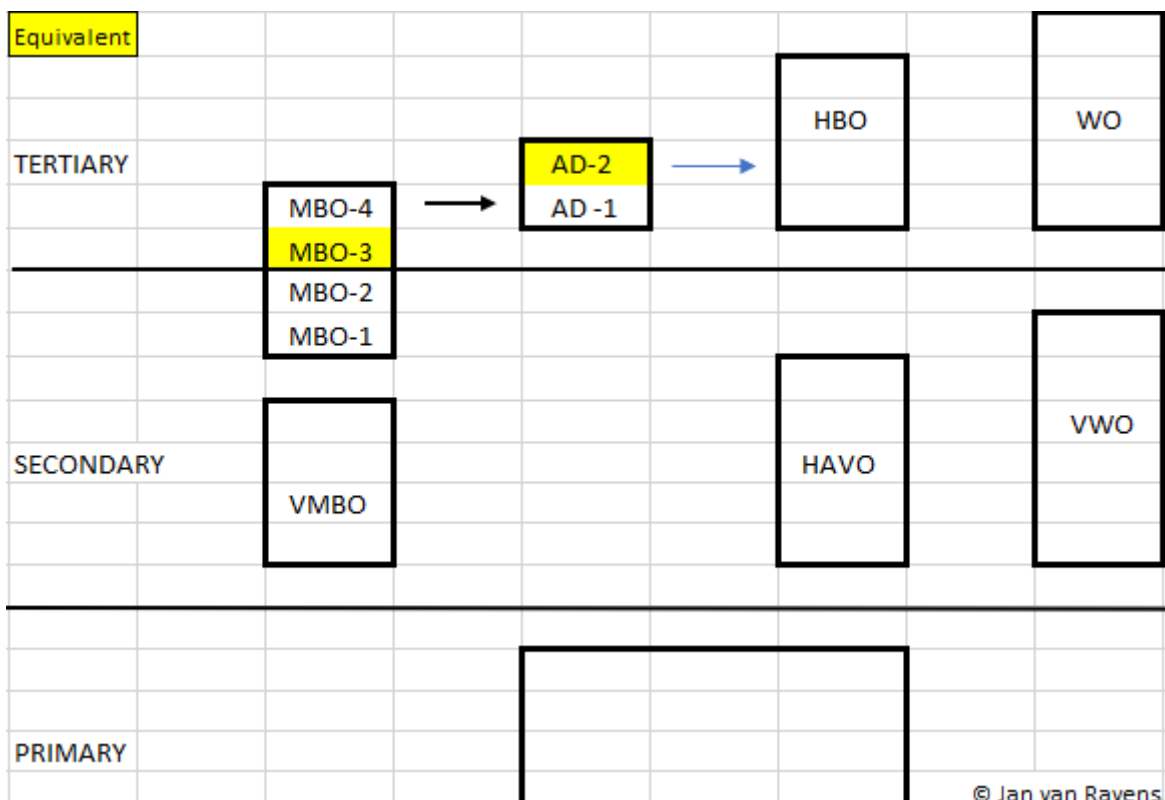
2. Bestuurlijke aspecten

2.1 Een virtuele stelselwijziging

Om de AD op een rechtvaardige en internationaal correcte manier in te passen in het Nederlands onderwijs, is waarschijnlijk een stelselwijziging nodig. Dat lijkt slecht nieuws, want er heerst aversie tegen stelselwijzigingen. Geen minister waagt zich eraan. Daarom hebben we in ons kleine hoekje van de Oude Wereld nog steeds een onderwijssysteem uit het industriële tijdperk.

Het goede nieuws is dat deze stap beperkt kan blijven tot een *virtuele* stelselwijziging. Het is een administratieve ingreep waarbij er materieel niets verandert: dezelfde studenten en dezelfde docenten fietsen elke ochtend naar dezelfde gebouwen en doen daar dezelfde dingen. Er zijn geen kosten aan verbonden. We leggen alleen een ander regulatory framework over de bestaande reality-on-the-ground. De vereiste wijziging is dat we van een 4+4 situatie (VMBO + MBO) naar een 6+2 situatie migreren. Figuur 8 brengt de huidige 4+4 situatie in beeld.

Figuur 8. System Chart “4+4 situatie”. Sterk vereenvoudigd.

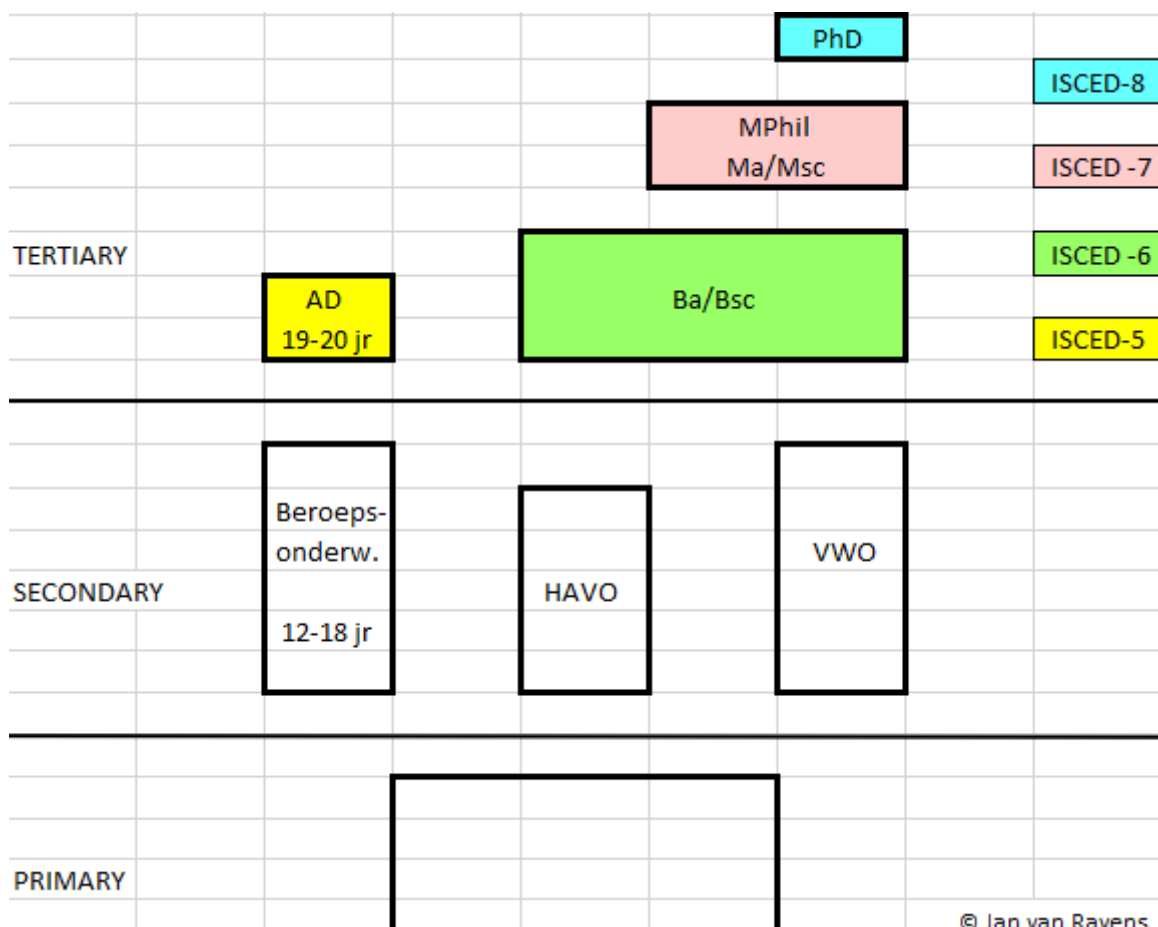
Ook zonder de in het HBO ondergebrachte AD is het beeld van figuur 8 al problematisch genoeg. We bespraken reeds de selectie op 12-jarige leeftijd en de transitie tussen VMBO en MBO op de kwetsbare leeftijd van 16 jaar. We zien nu tevens een HAVO waarin juist de minder getalenteerden (in vergelijking met VWO) een jaar minder de tijd krijgen zich voor te bereiden op de tertiaire fase. En we zien het volstrekt unieke MBO dat met een been in de secundaire

fase staat, en met het andere in de tertiaire fase. Auteur dezes heeft zoiets raars in geen 40 landen kunnen ontdekken. Mondiaal is 18 jaar de leeftijd waarop geschakeld wordt van secundair naar tertiair. Een sub-stelsel dat bovenop die grens ligt is niet des ISCED's.

Echter, mét de AD in het HBO zien we in figuur 8 tevens de wonderlijke figuur van een titel die men na twee jaar HBO behaalt terwijl deze (internationaal gezien) equivalent is aan MBO-3. Tevens zien we (i) de zwarte pijl die de verleiding verbeeldt om na MBO-4 nog eens twee tamelijk nutteloze jaren in het onderwijs te spenderen, en (ii) de blauwe pijl die de prikkel verbeeldt om ná het behalen van de AD - nu men eenmaal zo dicht bij de Bachelor's Degree is aangeland - nog maar even door te studeren voor een écht waardevolle titel. Dat alles bij een arbeidsmarkt die schreeuwt om MBO-ers.

Men zou kunnen tegenwerpen dat er in de twee jaar die het AD-traject in beslag neemt toch echt wel iets geleerd wordt. Repliek: dit moge zo zijn, maar het is de vraag of die extra competenties ook opwegen tegen het feit dat duizenden reeds prima gekwalificeerde jongeren twee jaar worden weggehouden van een arbeidsmarkt waar veel MBO-ers nu reeds meer verdienen dan de gemiddelde HBO-er³². Figuur 9 geeft een impressie van het stelsel ná de virtuele wijziging.

Figuur 9. System Chart “6+2 situatie”

³² <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/mboers-verdiene-meer-loon-dan-menig-hboer>

Figuur 9 laat zien hoe het VMBO virtueel wordt geïntegreerd met MBO-1 en MBO-2 tot een robuuste 6-jarige beroepsopleiding op secundair niveau. Daarmee vervalt meteen de zwakke plek in de beroepskolom, namelijk de transitie op 16-jarige leeftijd (van VMBO naar MBO) die jongeren ten onrechte het gevoel geeft iets te hebben afgerond op die leeftijd. In plaats daarvan komt er een transitie op 18-jarige leeftijd (van secundair naar tertiair) die veel beter aansluit bij de rest van de wereld en bij het idee dat iedereen een startkwalificatie zou moeten hebben.

Tegelijk worden MBO-3 en MBO-4 geïntegreerd tot een AD-opleiding. Formeel moeten deze waarschijnlijk worden aangeboden door een aparte rechtspersoon maar materieel gaat het om de huidige opleidingscapaciteit (docenten, inventaris, gebouwen) van MBO-3 en MBO-4.

De naam van het 6-jarig beroepsonderwijs op secundair niveau is kort en krachtig: “het beroepsonderwijs”. Dit veronderstelt dat benamingen als Middelbaar en Hoger Beroepsonderwijs verdwijnen, hetgeen inderdaad de bedoeling is. De essentie is (i) dat er op tertiair niveau instellingen zijn genaamd AD-College, Hogeschool en Universiteit; (ii) dat deze instellingen onderwijs verschaffen onder de noemers Associate’s Degree, Bachelor’s Degree, Master’s Degree, Mphil en PhD; en (iii) dat deze instellingen daarvoor Rijksbesteding kunnen ontvangen op voorwaarde van (onder meer) accreditatie. Welk type instelling welke titels mag aanbieden behoeft eigenlijk geen regulering want het ligt niet voor de hand dat een AD-College een Bachelor’s opleiding wil verzorgen. En mochten er MBO-bestuurders zijn die dat tóch willen proberen, en ze slagen erin de accreditatie te verwerven: waarom niet?³³

Wij herhalen onze mantra: dit is een *virtuele* stelselwijziging. Dezelfde studenten en dezelfde docenten fietsen elke ochtend naar dezelfde gebouwen en blijven daar dezelfde dingen doen. Er is werk aan de winkel voor wetgevingsdeskundigen en het toetsingsregime moet worden aangepast aan de 6+2 situatie. Dat is alles en het kost vrijwel niets.

2.2 Ontwikkelingsperspectief

Het feit dat de stelselwijziging in eerste instantie virtueel is, sluit niet uit dat de wijziging op termijn een *geleidelijke* ontwikkeling in gang kan zetten naar een meer toekomstbestendig tertiair onderwijs.

De context van die ontwikkeling is die van een vergrijzende kennissamenleving. De kennissamenleving impliceert dat er permanent geleerd moet worden, waarbij de leervraag in toenemende mate onvoorspelbaar wordt zodat het industriële onderwijsparadigma obsoleet wordt. Maar de vergrijzing, op zijn beurt, impliceert een structurele krapte op de arbeidsmarkt, waardoor een langdurig verblijf in het onderwijs steeds disfunctioneler wordt. In eenvoudige termen: er moet steeds meer geleerd worden, maar daar is steeds minder tijd voor beschikbaar. Een oplossing voor dit dilemma zou gelegen kunnen zijn in “work-driven learning”.

Men kan zich voorstellen dat de AD-Colleges deels bezocht worden door jongeren die na het voltooien van het zesjarig Beroepsonderwijs meteen doorstromen naar een voltijds traject zodat ze op hun 20^e de AD in ontvangst kunnen nemen. Zo’n keuze is en blijft volstrekt legitiem en

---

³³ Een mooi voorbeeld is de MBO-opleiding tot zilversmid in Schoonhoven. Mocht ooit de noodzaak worden aangetoond voor een Bachelor’s opleiding in dit zeer specifieke vakgebied, dan is er waarschijnlijk geen hogeschool of universiteit die deze beter kan verzorgen dan dit 125 jaar oude instituut.

kan te maken hebben met persoonlijke voorkeuren of met een beroep dat minder geschikt is voor een duale voorbereiding.

Het andere uiterste (en tussen beide polen ligt een oneindige variatie aan modaliteiten) is de route van een jongere die na het zesjarig Beroepsonderwijs onverwijld aan de slag gaat om de eenvoudige reden dat hij of zij reeds prima is voorbereid op het werk dat men ambieert. Dit is te vergelijken met een jongere die na het behalen van het MBO-2 de arbeidsmarkt betreedt. Maar in het vernieuwde stelsel zouden deze jongeren een “account” moeten kunnen openen bij een AD-College waarop men “credits” kan verzamelen. Deze credits kunnen voortkomen uit modules van datzelfde AD-College, uit modules van andere onderwijsinstellingen, uit corporate training, en uit APEL³⁴. Deze credits zouden na verloop van tijd kunnen accumuleren tot een pakket dat voldoende is voor het verwerven van de AD.

Een veelgehoorde en terechte kritiek op dit concept is dat een dergelijk “pakket” in sommige gevallen niet veel meer is dan een grabbelton aan leerervaringen zonder veel coherentie, hetgeen de vraag oproept of er nog wel sprake is van opleiding tot een beroep. Maar juist de AD kan dit reguleren, en wel door de bepaling dat deze titel alleen behaald kan worden wanneer sprake is van een generieke kern binnen het pakket. De AD functioneert dan als een soort premie die op curriculaire coherentie wordt gezet. Het is aan de lerende om te besluiten of hij/zij deze propositie aanvaardt of afwijst.

Men zou dit concept kunnen aanduiden als work-driven learning. Dit gaat een stap verder dan work-based learning (duaal leren) in die zin dat niet alleen het leren ondersteund en versterkt wordt door ervaringen in de praktijk, maar ook dat de beroepspraktijk *sturend* is voor persoonlijke leer-keuzen. “Werkende weg” loopt men tegen beperkingen aan in de beroepspraktijk, en die beperkingen zijn vervolgens aanleiding om een bepaalde training of stage te volgen. Dit work-driven learning zou voor sommigen – wellicht velen - het nieuwe mechanisme kunnen zijn voor het afstemmen van onderwijs op arbeid³⁵. Het oude industriële paradigma voor de afstemming tussen onderwijs en arbeid (de kwalificatiestructuur) wordt dan minder prominent en de druk die door werkgevers op het onderwijsstelsel wordt gelegd (zie section 1.5) neemt af. Daarmee kan tevens de excessieve selectiviteit geleidelijk afnemen.

Zoals gezegd bevindt zich tussen de twee uitersten een rijke schakering aan modaliteiten. Ergens in het midden van dit continuüm ligt de optie om het eerste jaar van het AD-traject fulltime af te leggen en daarna aan het werk te gaan, net zoals er in het huidige stelsel mensen na het behalen van MBO-3 aan de slag gaan. Ook voor deze mensen biedt het gewijzigde stelsel een sterke incentive om te blijven leren met de AD als wenkend perspectief. Onderzocht kan worden of er een leerrechtensysteem kan worden ontwikkeld waarin de rijks-bekostiging, het collegegeld, en eventueel ook de studiefinanciering niet op leerjaren geënt zijn maar op studieonderdelen³⁶. Tenslotte geldt altijd deze disclaimer: er zijn beroepen – zoals in de medische sector - waar een kwalificatiestructuur altijd van belang blijft.

---

³⁴ Accreditation of Prior and Experiential Learning, oftewel het valideren van leerervaringen in de praktijk

³⁵ Dit concept is uitgewerkt in het essay “Dienstbaar Hoger Onderwijs” (1991) Tijdschrift voor Hoger Onderwijs, 9, 3. Met de inzichten van nu was Dienstbaar Tertiair Onderwijs een betere titel geweest.

³⁶ Zie bij wijze van voorbeeld: <https://www.jstor.org/stable/1503787>. Ook hier geldt dat men Tertiary Education moet lezen daar waar gesproken wordt van Higher Education.

2.3 De U-bocht

Ook al vereist de verbreding van de AD naar het MBO slechts een virtuele stelselwijziging, er zal weerstand zijn, met name vanuit het HBO dat een aantal AD opleidingen in het leven heeft geroepen in de verwachting het alleenrecht op deze titel te hebben. Hierop komen we later terug. Eerst bespreken we het machtsmiddel dat MBO-studenten ten dienste staat om de verbreding van de AD naar het MBO door te drukken. Dit machtsmiddel komt ironisch genoeg uit de koker van het HBO en heet “de U-bocht”.

Het geschiedde in de 90-er jaren van de vorige eeuw dat enkele dekselse HBO-ers werden geconfronteerd met de excessieve selectiviteit. Ze hadden zojuist een fantastische goede HBO-opleiding doorlopen maar ontvingen daarvoor een HBO-diploma dat internationaal niets voorstelde, terwijl ze ontdekten dat ze in Engeland maar een half jaartje extra hoefden te studeren voor een volledig erkende Master’s titel. Na het behalen van die titel keerden zij terug in Nederland - vandaar de naam U-bocht – waar zij zelfs studenten in het Wetenschappelijk Onderwijs naar de kroon staken, die het moesten stellen met de gedevalueerde titel van doctorandus.

Hogescholen zagen een verdienmodel en weldra ontstond er een wildgroei aan raamovereenkomsten tussen Hogescholen en Polytechnics³⁷. Bovendien werd de U-bocht deels virtueel; studenten hoefden in veel gevallen niet meer fysiek te pendelen. De overheid wilde niet reguleren want regulering impliceert erkenning. Daarop is door de HBO-Raad een raamovereenkomst op brancheniveau afgesloten met de Britse counterpart. Dit heeft voor enige stabiliteit gezorgd totdat het Bologna-proces zorgde voor een nieuwe orde.

De kans is groot dat er vroeg of laat dekselse MBO-ers ontstaan die dit model volgen in een Trans-Atlantische U-bocht (fysiek of online) gericht op het verwerven van de AD³⁸. Zolang er sprake is van excessieve selectiviteit blijft het Nederlands onderwijs kwetsbaar voor U-bochten. Het zou een onbedoeld effect van dit paper kunnen zijn dat het MBO-ers op een idee brengt.

2.4 Stakeholder-analyse

De vraag rijst waarom “het MBO” – dat wil hier zeggen: de managers van de instellingen en de MBO-raad – zo lijdzaam heeft toegezien toen de AD werd toegekend aan het HBO. Waarom heeft de MBO-raad zo slecht de belangen van de MBO-studenten en -afgestudeerden behartigd?

Een doorgewinterde professional uit het MBO heeft ooit hiervoor de volgende verklaring overlegd. Hij wees erop dat veel managers in het MBO de ambitie hebben om ooit de overstap te maken naar het HBO vanwege het prestige en de hogere salarissen. Met dit carrière-pad voor ogen wil men goede relaties opbouwen en behouden met het HBO, ongeveer zoals een voetballer niet graag scoort tegen de club waar hij/zij het volgend seizoen zal spelen, aldus de zegsman. We kunnen aan zijn analyse toevoegen dat HBO-bestuurders in een andere positie verkeren. Zij kunnen in het algemeen moeilijk doorstoten naar het hogere niveau vanwege een glazen plafond tussen het ondernemende HBO en het erudiete WO. HBO-bestuurders kunnen

---

³⁷ Polytechnics waren het Britse equivalent van Hogescholen. Ze zijn allemaal geconverteerd naar University.

³⁸ De reis- en verblijfskosten zullen bij een Trans-Atlantische U-bocht hoger zijn dan bij de U-bocht waarmee het HBO destijds de Master’s Degree binnenhaalde. Daar staat tegenover dat de mogelijkheden van online-onderwijs en MOOCs enorm zijn toegenomen. Wellicht hoeft er van meet af aan niet fysiek gereisd te worden.

alleen carrière maken door te promoveren naar een grotere hogeschool of door de eigen instelling te doen expanderen. Dit verklaart wellicht de belangstelling voor verdienmodellen zoals de U-bocht uit de 90-er jaren, de HBO-fraude³⁹ en de AD.

Ergo, daar waar de HBO-studenten uit de 90-er jaren in hun U-bocht al snel en enthousiast gesteund werden door hun onderwijsinstelling, hebben de MBO-studenten van nu daarop aanzienlijk minder kans. Van de MBO-raad valt evenmin veel te verwachten; het bestuur bestaat uit een selectie van diezelfde MBO-managers.

MBO-studenten zullen misschien meer kans hebben wanneer zij aankloppen bij hun belangenvereniging JOB. Deze maakt zich nu al hard voor toegang van MBO-ers tot studentenkroegen. Het kan zomaar gebeuren dat JOB het vizier tevens richt op toegang tot een studententitel. Men zou de verruiming van de AD naar het MBO kunnen bespreken met de minister. Het gesternte is momenteel gunstig: het MBO is volop onderwerp van discussie; er lijkt veel mogelijk; en de investeringen zijn unprecedented. Een brievenactie is ook een mogelijkheid: een X-aantal mensen met MBO-4 schrijft een aangetekende brief aan de minister waarin men, onder verwijzing naar dit paper, eist dat hij hen de titel AD verleent. Bij geen gehoor kan men een collectieve rechtszaak aanspannen. Het zou niet de eerste keer zijn dat een rechtbank overgaat tot een beleidscorrectie.

Vanuit het HBO, tenslotte, is weerstand te verwachten is. Weliswaar heeft de HBO-Raad noch de expertise noch de argumenten om de equivalentie-analyse te attaqueren en kan men zich evenmin geloofwaardig verzetten tegen een U-bocht omdat men die zelf heeft uitgevonden, maar men zou zich kunnen beroepen op het vertrouwensbeginsel⁴⁰: de overheid heeft nu eenmaal de AD exclusief toegekend aan het HBO, waarna het HBO heeft geïnvesteerd in de AD in het vertrouwen dat men het alleenrecht op die titel zou behouden.

Een verweer tegen deze redenering kan ontleend worden aan de voorgeschiedenis. Ooit bestonden er in het HBO enkele onbeduidende opleidinkjes onder de noemer “Kort-HBO”. Het ging om een handjevol studenten. Echter, dit Kort-HBO was een doorn in het oog van HBO-bestuurders omdat het bestaan ervan op gespannen voet stond met de “budget-defensie”: om de subsidie veilig te stellen werd volgehouden dat “echte” HBO-opleidingen onder geen beding korter mochten zijn dan vier jaar. Het Kort-HBO ondermijnde dit narratief.

Maar de AD zorgde voor een omslag: men ging van chagrijn over het Kort-HBO naar groot enthousiasme over de AD. Door het Kort-HBO een aparte titel mee te geven ondergroef het niet langer het narratief over het “echte HBO” en bovendien zagen Hogescholen meteen weer een verdienmodel want (i) met de AD kon men extra studenten aantrekken, (ii) de kans was groot dat die na het behalen van de AD bleven plakken voor een Bachelor’s Degree, en (iii) men kon genereus zijn met vrijstellingen omdat de AD opleidt tot een niveau dat MBO-ers eigenlijk reeds bij aanvang hebben. De definitie van een vrijstelling: een onderwijsdienst die je niet hoeft te leveren maar waarvoor je wel geld ontvangt. Aldus werd de AD een onjuist gepositioneerde opleiding die de MBO-er en de belastingbetaler nodeloos op kosten jaagt. Het

---

³⁹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hbo-fraude>

⁴⁰ <https://www.rechtspraak.nl/juridische-begrippen/Paginas/vertrouwensbeginsel.aspx>

is moeilijk te begrijpen dat het ministerie – met de HBO-fraude vers in het geheugen⁴¹ - dit niet heeft ingezien.

Een en ander zou voor de minister reden kunnen zijn om het HBO niet al te soft te behandelen. Hij kan erop wijzen dat het HBO met een eventuele U-bocht een koekje van eigen deeg zou krijgen en hij kan een beroep op het vertrouwensbeginsel weerleggen door te benadrukken dat het HBO ook zelf een verantwoordelijkheid draagt. Het bureau van de HBO-Raad heeft 30 medewerkers waarvan er drie zich fulltime bezighouden met internationalisering. Dat lijkt een voldoende capaciteit voor de 20-seconds-NUFFIC-check. Ook een gesprekje met iemand van de NUFFIC had mogelijk moeten zijn – het is 10 minuten fietsen.

Een organisatie als de HBO-Raad – die een decennialange staat van dienst heeft in het kritisch volgen van het Ministerie van OCW – kan zich dus niet van de domme houden. Wat de individuele hogescholen betreft: die worden zodanig bekostigd dat ook zij over beleidsmedewerkers kunnen beschikken. Velen van hen zijn druk in de weer met de NUFFIC vanwege de talloze buitenlandse studenten die naar Nederland komen. Het is opmerkelijk dat men tonnen investeert in een AD zonder de 20-seconds-Nuffic-check te doen.

2.5 Damage Control

Toch is ook compassie op zijn plaats, met name jegens die hogeschool-medewerkers die, onwetend van de mismatch, zich hebben ingezet voor de ontwikkeling van de AD-opleidingen. Deze mensen-op-de-werkvloer hebben voortreffelijk werk verricht – zoals de norm is in het Nederlands onderwijs - en hebben een landelijk platform⁴² in het leven geroepen waar met veel toewijding wordt samengewerkt rond thema's als doorstroom, professionalisering, kwaliteit, promotie, et cetera. Dit goede werk mag niet verloren gaan.

Er lijken twee oplossingen voor handen. De eerste is dat de HBO-AD het oude predicaat Kort-HBO weer meekrijgt, om aan te geven dat deze opleidingen van een iets hoger niveau zijn dan de MBO-AD. Uiteraard sluit dat niet uit dat de titel AD verbonden kan blijven aan dit Kort-HBO. Internationaal moet het Kort-HBO gerapporteerd worden als ISCED-5.

De tweede oplossing is dat hogescholen (een deel van) hun AD-opleidingen upgraden naar Accelerated Bachelor's Degree⁴³. Zoals de naam suggereert zijn dit versnelde programma's voor het behalen van de Bachelor's Degree, waarbij die versnelling gebaseerd kan zijn op het feit dat studenten bij entree reeds over een AD beschikken in een verwant vakgebied. Hogescholen die hun AD zien teruglopen zouden die opleidingscapaciteit kunnen ombouwen naar een Accelerated Bachelor's door middel van bijscholing van docenten. Voorwaarde zou moeten zijn dat deze opleiding alleen in deeltijd wordt aangeboden, want bij voltijdse varianten zou er wederom sprake van het onttrekken van hoognodige human resources aan een reeds krappe arbeidsmarkt.

---

⁴¹ De HBO-fraude kwam in 2001 aan het licht en werd in 2005 min of meer afgesloten met het rapport van de Commissie Schutte. In ditzelfde jaar startte de eerste pilot met de AD.

⁴² <https://www.deassociatedegree.nl/>

⁴³ <https://www.bachelorsdegreecenter.org/accelerated-bachelors-degree-programs-the-advantages-and-disadvantages/>

Voorts zou men andere gedupeerden, namelijk de duizenden personen die in de afgelopen jaren een AD hebben behaald aan een Hogeschool, schadeloos kunnen stellen door hen een gratis Accelerated Bachelor's opleiding aan te bieden. Men kan namelijk beargumenteren dat deze mensen schade ondervinden bij een verbreding van de AD naar het MBO omdat zij iets meer competenties hebben moeten verwerven voor het verkrijgen deze titel dan jongeren met "slechts" MBO-4.

Daarbij moeten we wél bedenken: deze mensen *zijn* al gedupeerd. Myriam *zat* al te koken van woede in de vertrekhal van Glasgow Airport. Deze mensen *worden* reeds benadeeld ten opzichte van de mondiale standaard. Elk jaar dat men wacht met het verbreden van de AD naar het MBO voegt men nieuwe gedupeerden toe aan deze groep. Schadeloosstelling in de vorm van een gratis Accelerated Bachelor's lijkt al met al een redelijke propositie.

3. Discussie

Er is in 2005 een onvoorstelbare beleidsblunder begaan omdat de persoonlijke belangen van een handvol HBO-bestuurders prevaleerden boven de rechten van duizenden MBO-ers, en omdat beleidsmakers zich stilhielden in het volle besef van de onjuistheid van die stap⁴⁴.

De excessieve selectiviteit – die het gehele onderwijsstelsel onder spanning zet en een splijtzwam vormt in de samenleving – heeft hiermee een extreem punt bereikt: tien jaar beroepsvorming moeten MBO-ers in Nederland doorlopen voor een AD, versus twee jaar in de VS en Canada, waar de mondiale standaard is gezet voor de AD.

Als men nu die fout herstelt is dat pijnlijk voor sommigen, maar men voorkomt dat de blunder van 2005 tot in lengte van dagen zal bijdragen aan de excessieve selectiviteit en aan de vele vormen van ellende die daarvan het gevolg zijn. En met elk jaar dat men de ingreep uitstelt wordt deze pijnlijk.

De verbreding van de AD naar het MBO is slechts een eerste stap naar een menselijker onderwijsstelsel. Maar deze stap is van groot symbolisch belang omdat men ermee zou laten zien dat men het probleem snapt en de politieke moed heeft er iets aan te doen. En aan politieke moed is geen gebrek, getuige de ontzagwekkende inspanningen van de minister in het algemeen, en de recente maatregel tegen stagediscriminatie⁴⁵ in het bijzonder.

Het is najaar 2022 wanneer dit paper wordt geschreven⁴⁶. Het MBO staat in het brandpunt van de belangstelling. Er wordt gestreden voor een aantrekkelijk MBO en gepleit voor meer respect voor MBO-ers. De investeringen zijn unprecedented. Alle rapporten, artikelen, documentaires en interviews worden ingeleid met dezelfde mantra: MBO-ers are running the country. Zonder MBO-ers brandt het licht niet, rijdt het OV niet, en hebben we niets te eten.

Terwijl de arbeidsmarkt schreeuwt om meer MBO-ers en er onorthodoxe maatregelen worden overwogen om de instroom te vergroten, is het buitengewoon macro-ondoelmatig dat een groot aantal prima inzetbare afgestudeerden wordt verleid om verder te leren in het HBO voor een AD, met een risico dat zij daarna nog eens twee jaar doorstuderen voor een Bachelor's.

Hoe anders wordt de dynamiek wanneer de AD verbonden wordt aan MBO-4. Het vooruitzicht van een titel zal niet alleen meer jongeren naar het MBO doen gaan en hen stimuleren dit ook af te maken, het zal tevens een reden zijn om daarna niet langer in het voltijds onderwijs te blijven hangen. Tevens komt een titel binnen het bereik van een grotere en meer diverse groep jongeren, hetgeen het sociaal kapitaal ten goede komt. Waar wachten we op?

---

⁴⁴ Alle analyses in dit paper zijn in grote lijnen terug te vinden in het rapport “La Niña, een koers voor het Nederlands onderwijs”. Dit stamt uit 2007 en was bekend bij de meest betrokkenen binnen OCW en de HBO-Raad. Een update (<https://docplayer.nl/16254649-Een-koers-voor-het-nederlands-onderwijs.html>) verscheen online in 2009 en werd ondersteund door een artikel in Trouw (<https://www.trouw.nl/nieuws/onderwijsramp-door-polderdenken-opinie~bcf8272f/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>). Scheerens *et al* belichtten de excessieve selectiviteit in een prijswinnend artikel (Pedagogische Studiën, 2012) dat niet aan de aandacht van beleidsmakers kan zijn ontsnapt.

⁴⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/02/14/stagepact-mbo-passende-stagevergoeding-genoeg-stages-betere-stagebegeleiding-en-uitbannen-stagediscriminatie>

⁴⁶ Dit paper is in februari 2023 op enkele details geactualiseerd.

Wat is het profiel van een jonge man of vrouw met MBO-4? Het is meestal iemand die op 12-jarige leeftijd te horen heeft gekregen dat de stap naar het HAVO er *nét* niet in zit. Door het behalen het MBO-4 diploma leveren zij achteraf het bewijs dat zij *best of the rest* zijn in een extreem selectief onderwijsstelsel.

Na de mentale dreun op 12-jarige leeftijd gaan ze acht jaar lang keihard aan de slag met studie en stages, om tenslotte tot de best opgeleide 20-jarigen *ter wereld* te behoren. Weliswaar zijn wereldwijd veel 20-jarigen nog bezig aan een universitaire studie, en een deel van hen zal uiteindelijk “hoger” uitkomen dan degenen met MBO-4. Maar van alle 20-jarigen die klaar zijn voor de arbeidsmarkt, overtreft wellicht geen enkele groep de Nederlandse houders van het MBO-4 diploma.

Het wordt de hoogste tijd om het MBO uit het industriële tijdperk te leiden en midden in de kennissamenleving plaatsen, met de studenten op de eerste rij en werkgevers, in hun eigen belang, op de tweede. Dat nieuwe MBO verdient een internationaal correcte titel. MBO-ers hebben daar recht op. We hold this truth to be self-evident: that all are created equal.